

Na cestě k... Posuny v rámci různých aspektů učitelství

ANNA KUCHARSKÁ, JIŘÍ MAREŠ

Do prvního čísla časopisu *Pedagogika* v roce 2025 jsme zařadili pět příspěvků: tři studie, analytickou zprávu a diskusní příspěvek. Přes zjevnou rozličnost témat můžeme poukázat na společného jmenovatele, který všechny příspěvky spojuje – a tím je pohyb v rámci daného tématu směřující k určitým posunům v učitelské profesi, samozřejmě se svými tematickými specifiky.

První příspěvek míří na **utváření profesní identity budoucího učitele**, kdy byly metodou profesního portfolia srovnávány profesní představy studujících prvních ročníků ve srovnání se studujícími pátých ročníků studijního programu Učitelství pro 1. stupeň ZŠ. Rozdíly, které byly kvalitativní analýzou zachyceny, poukazují na postupné budování profesní identity budoucího učitele a na další aspekty profesních portfolií. Ve druhém příspěvku, věnovaném **seminárním pracím na vysoké škole** s konkrétními problémovými úkoly z praxe či úkoly podporujícími rozvoj odborných dovedností, dochází prostřednictvím neformální, včasné a konkrétní zpětné vazby pedagogů k rozvoji hloubkových přístupů k učení a podpoře porozumění učebním tématům. Třetí příspěvek je věnován významné pedagožce **Albíně Dratkové** a zahrnuje jednak její profesní vývoj, ale také vývoj jejího přístupu k modernizaci filozofické propedeutiky, přípravě propedeutických učebnic a ovlivňování samotné výuky jak na úrovni vlastní realizace výuky, tak na úrovni kurikula. Čtvrtý příspěvek je věnován **výchově charakteru** a je postaven na srovnávací studii vybraných států Evropy, kdy byly identifikovány rozdíly v preferencích charakterových ctností a vztahu mezi akademickým úspěchem a rozvojem dobrého charakteru. A konečně pátý příspěvek demonstruje proměnu výzkumníka,

který se stává součástí školy – **z výzkumníka outsidera se rodí výzkumník insider**, což přináší velké výzvy pro uchopení výzkumného úkolu, jeho designu i práci s respondenty, ale také pro závěry výzkumu.

Lze tedy ocenit, že příspěvky sledují určitý vývoj či dynamiku, které umožňují **neustrnout, reagovat na potřeby teorie i praxe učitelské přípravy**, což má ve svém důsledku dopad na žáky a samotné učitele a učitelskou přípravu vůbec. A nyní již více k jednotlivým příspěvkům.

Příspěvek *Portfolio studenta učitelství pro 1. stupeň základní školy jako obraz o utváření profesní identity budoucího učitele* autorek Miroslavy Jiráskové a Barbory Petru Puhrové vznikl v rámci projektu Transdisciplinarita v kurikulu a výuce v preprimárním a primárním vzdělávání na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Autorky si postavily cíl sledovat proces budování profesní identity studentů učitelství pro 1. stupeň ZŠ, jak byla zaznamenána prostřednictvím výpovědí v portfoliích, přičemž byly identifikovány rozdíly mezi studenty prvních ročníků a ročníků pátých, tj. na začátku a na konci nedělního magisterského studia. Příspěvek přináší velmi precizní popis sběru dat, který byl postaven na volném tematickém psaní, dále způsob a proces zpracování dat pomocí fenomenologické interpretativní analýzy (mimochodem, tato část je kvalitní inspirací pro další studie a může mít i edukační přínos pro čtenáře) a dospívá k závěrům, že portfolio je důležitým nástrojem sebereflexe, s propojením osobních hodnot s profesními cíli a k uvědomění si etického rozměru vzdělávání. A má jak silné, tak i slabší stránky. Odráží se zde individuální rozdíly mezi studenty, vyplývající nejen ze stavu, ve kterém se aktuálně student nachází, ale také z osobních motivací a preferencí i představ o budoucí profesi učitele. Diskutována byla také formální stránka přípravy portfolií i nejednotný přístup vyučujících při průběžné práci s portfoliem. Závěry studie potvrzují cestu studentů k učitelství, a současně dokumentují nutnost adaptace na měnící se požadavky pro pedagogickou praxi. Zmínila bych, že pohyb v rámci tématu je zde dvojí – kromě výše zmíněného úvodní teoretické poznatky příspěvku dokumentují, jak se význam portfolia v učitelské přípravě v naší zemi utvářel. Nebyl to jeden podnět, nýbrž celá řada autorů přispěla k tomu, že se postupně učitelské portfolio stalo důležitým dokumentem či nástrojem na cestě k budoucí profesi.

Druhý příspěvek má velmi zajímavé téma. Není zřejmě vysokoškolského pedagoga, který by nepracoval v rámci výuky se zadáváním seminárních prací. Téma můžeme označit za dosud nepřilíh výzkumně řešené, a i proto čtenář jistě ocení studii Ivany Mičínové *Zadávání seminární práce na vysoké škole a přístupy k učení*. Studie je zaměřena na praktiky, které se osvědčují vysokoškolským pedagogům v zadávání a vyhodnocení seminárních prací, a zabývá se také tím, jaké mají důsledky pro hloubkové učení studentů. I když byly rozhovory vedeny s vyučujícími ekonomických studijních programů, jistě budou inspirativní i pro další programy. Shrňme-li nejdůležitější nálezy, můžeme konstatovat, že je důležité, aby seminární práce nebyly zadávány jako

„úkol pro úkol“ – jen smysluplný úkol podporuje formování oborových a profesních kompetencí a osobní růst studentů. Unikátnost úkolu navíc minimalizuje užití povrchových strategií učení. Seminární práce by měly být užity přímo ve výuce, nemají být k uložení „do šuplíku“, bez zpětné vazby nejen od pedagoga, ale také od ostatních studentů. Osvědčuje se i průběžné monitorování pokroku v seminární práci, podobně jako zajištění včasné a neformální zpětné vazby.

Třetí příspěvek *Albína Dratvová a reforma filosofické propedeutiky v meziválečném Československu* ocení nejenom ti, kteří se zabývají historickými aspekty pedagogiky a pedagogických teorií. Představuje život a dílo první docentky Přírodovědecké fakulty UK. Její profesní kariéra dosvědčuje osobní zaujetí a příklad, jak je možné působit v různých prostředích, avšak s jedním cílem, a to je rozvoj filozofické propedeutiky a její promítnutí do výuky oboru na střední i vysoké škole. Albína Dratvová působila jako pedagožka na středních školách a na Přírodovědecké fakultě UK, odborné působení měla také na Ministerstvu školství a národní osvěty, byla členkou komisí pro vzdělávání, připravila klíčové učebnice, zapojovala se do osvěty (působení v rozhlase, přednášková činnost pro veřejnost – dnes bychom konstatovali, že významně podpořila třetí roli univerzity). Příspěvek, který vznikl s podporou Grantové agentury UK, představuje jednotlivé etapy životního díla Albíny Dratvové, s těžištěm jejího významu v reformě výuky filozofické propedeutiky, zahrnující celou škálu společenskovedních oblastí (tedy nejen filozofie, ale také pedagogika, psychologie, estetika, etika, morálka). Kéž by každý z nás, kdo se pohybujeme ve vzdělávacím prostředí, ovlivnil alespoň dílčím způsobem teorii i praxi vzdělávání!

Výchova charakteru v evropských školách: Srovnávací studie postojů učitelů a rodičů je příspěvek, který do aktuálního čísla časopisu zaslali Jan Hábl a Vojtěch J. Hábl. Jedná se o analytickou zprávu, která byla podpořena projektem TEPACE (Teachers' and Parents' Perspectives on Character Education in Europe). Projekt prostřednictvím dotazníkového šetření analyzoval v několika zemích Evropy, včetně České republiky, postoje učitelů a rodičů k výchově charakteru ve školách. Zkoumaný soubor učitelů byl poměrně rozsáhlý, zahrnoval více než 2 500 učitelů a téměř 8 000 rodičů. Příspěvek seznamuje s cíli, metodologií (za inspirativní je možné považovat sjednocování metodologie, výzkumné metody i sběru dat mezi jednotlivými státy) i výsledky šetření. Čtenáři ocení informace, jak si rodiče v jednotlivých zemích volí školy, kam bude jejich potomek docházet, cnosti (hodnoty), které jsou důležité pro rodiče i učitele, i jak je v jednotlivých zemích podporován rozvoj charakteru. Ve výkonové společnosti, jak je soudobá společnost často nazývána, byl také sledován vztah mezi charakterem a akademickými výsledky. Studie obsahuje i doporučení pro jednotlivé země, nezávisle na tom, zda je výchova charakteru povinnou součástí kurikula. Tato doporučení („zavedení profesního rozvoje pro učitele zaměřeného na výchovu charakteru; větší důraz na propojení akademického vzdělávání a rozvoje ctností; rozvoj

spolupráce mezi školami a rodiči, aby se vytvořil jednotný přístup ke vzdělávání žáků; podpora školních iniciativ zaměřených na rozvoj charakterových ctností a společenské odpovědnosti“) mohou být pro nás inspirující.

Posledním příspěvkem je diskuse nad tématem osoby výzkumníka. Příspěvek s názvem *Insider/outsider pozice výzkumníka – zamyšlení nad vlastní pozicí v rámci doktorandského výzkumu* zpracoval doktorand Jan Boněk na základě vlastní zkušenosti. V rámci dizertačního projektu zpracovával téma s podporou dobrého teoretického a metodologického vybavení pro zkoumání daného tématu. Při řešení dizertační práce se však stal zaměstnancem školy a z outsidera se stal insiderem, což přineslo nutné změny a postavení se výzvám, které vyplývaly z nové pozice. Obvyklé klišé – nic není černobílé – se týká i popisované změny. Má pozitivní i negativní aspekty a autor se zamýšlí nad etickými důsledky nového stavu, nad proměnou v designu, ve výzkumných otázkách, v realizaci výzkumu i v interpretaci výsledků. Podobnou zkušeností může projít každý z nás – není nutností vzdávat se svých cílů, řešením je reflexe, adaptace na změnu a nalezení přístupu, za které se můžeme postavit.

Přejeme čtenářům inspirativní čtení!

doc. PhDr. Anna Kucharská, Ph.D.

Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, katedra psychologie;

e-mail: anna.kucharska@pedf.cuni.cz

prof. PhDr. Jiří Mareš, CSc.

Univerzita Karlova, Lékařská fakulta v Hradci Králové, Ústav preventivního lékařství;

e-mail: jiri.mares@lfhk.cuni.cz